

H.M. Brokken en W.M. Lindemann
Inventaris van het archief van de kommanderij van de
Duitse Orde te Gemert, 15 februari 1977

b.o. 612. 346

oudite 1332 maart
17 (uni. d. 60)?
R21.

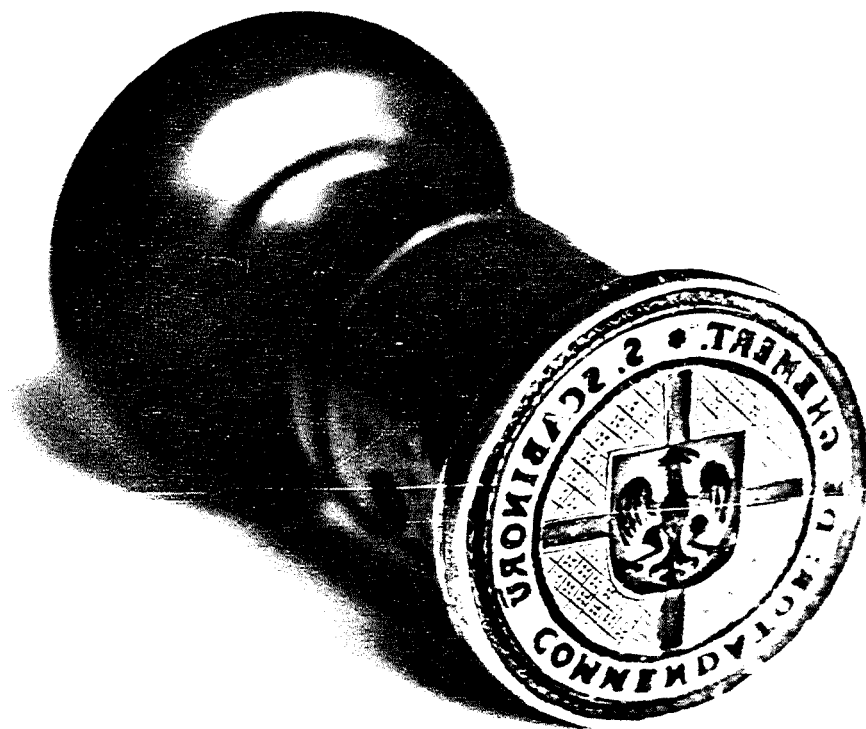
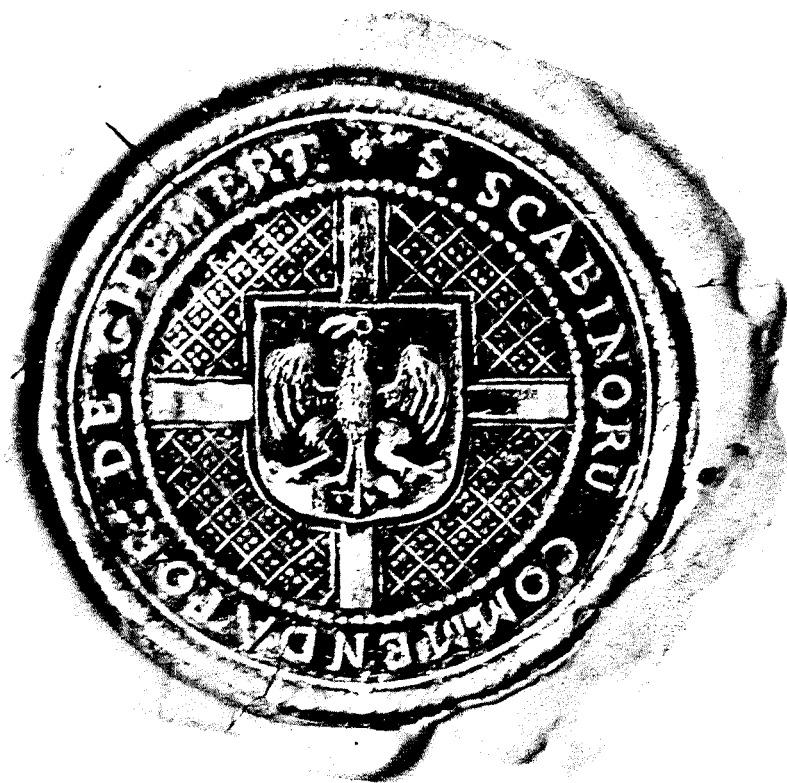

Zegel van de schepenen van Gemert, 3 februari 1485,
inventaris nr. 750, regist nr. 399. (400 f. 140r fol. 26)

Oorkonde van 25 maart.

Zegel van de kommandeur van Gemert, 20 juni 1366,
inventaris nr. 10, regist nr. 44.

*Afdruk en stempel van het schepenzegel, zoals het nog werd gebruikt in 1779.
Bijlage S sub 6.*

17.9.98

Amma

Den Willhelm Gellert'schen

St. des Kirchenscheides in Narnia

Bürgermeister des Gemeinthes

Gemeinthe

W. 298/127
J. van der Haert ldr's

308.

Gemeent van v. Maut-1815.

Am 16 d' July 1814

fol. 113.

Gemte voldoen aan bevel aankomming van 11^e Januarij 1815
21 Februarij 1815, heb daer last gelijkt te doen geworden
een afschrijving van het wapen dieser Gemeente nader
verhuzelijg te zijn door dezelven geword met behouding van
hetzelve.

Den Burgemeester van Gemeent.
F. de Profhete van Maut

Aan

den Heer Grootmeester der Provincie Brabant.

Rec. 19 Maerth 1815.

510.

Gemeent Den 17 Maert 1815.

Dez veldtoering aan de advertentie geplaatst in den Staats Courant
Den 12 Januarij 1815 N. 60. heb Dien te bevestigd een hier
nuffen 1/2 door toe koopen, een maatskiuige aftekening van
het wapen dier gemeente, Tevint onkingelike tyden door aarthe
gevoerd, hiennende den oorsprong of de verhoging, niet ont.
dekkende, Lynde een wit fildes met eenen adelaer, en een wit
of geleu velt, in het midden, op eenen Gouden Grond.

Van
Gevast

Den Oorsprong: Burgemeester Gemeent
Te de bescheetden Clare

398.

Aan
den Burgemeester van de Gemeente van Gemert.

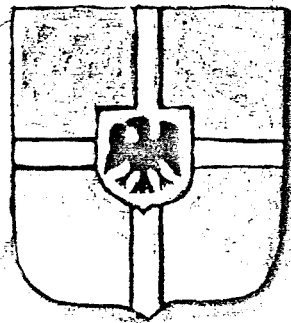
VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelve verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij

dezen de Gemeente van *Semert*.

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

*Schild van Goud, beladen met een
Kruis van Zilver, beladen met een*

*Kruis van Zilver, en hijsme een Schild
opstijgenden Arend van Zabel.*

Gedaan in 'S GRAVENHAGE den 16. July 1817.

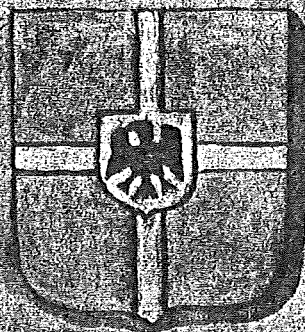
*Jan L. J. van der
v. d. Graft*

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD,

Secretaris.

VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelyen verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de Gemeente van *Schellin*
ingevolge het, door haer gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

*Gedone van Goud beleden met een
zilveren, beleden met een*
Gedaan in SCRAVENHAGE den *10 July 1817.*

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD.

J. M. van den Kolk Secretaris.

Het wapen der gemeente Oemerk.

Bij brief van den Burgemeester van Oemerk dtd. 10 December 1803 aan den Gouverneur van Noordbrabant wordt het wapen als volgt beschreven:

Hijsde van goud, beladen met een kruis van zilver in abisme een schild van zilver beladen met een opstijgende arend van sabel.

Deze beschrijving is ongetwijfeld ontleend aan een van de vele, vernuchte vaststellingen van gemeentewapens door de floze Raad van Adel in de eerste helft van de 17de eeuw. Allereerst valt op de heraldische blunder om een schild van metaal te beladen met een stuk van metaal.

Het 17de eeuwse zegel van Oemerk, waarop de beschrijving gebaseerd moet zijn, heeft tot handschrift (Signatum) Coma de abinorum Commendatorie, de Oemerk en verpoont, van zeldzamen aard zonder kleuren, het wapen van de Duitse Orde, waarvan Oemerk een Commanderie was.

Op grond hiervan had de beschrijving moeten luiden:

Hijsde van zilver, beladen met een kruis van sabel, in abisme een schild van goud beladen met een opstijgende arend van sabel.

Zakris het kruis van sabel door de Duitse Orde vaak beladen met een kruis van goud, zie bv. W. Blang van Giesduburg, de Duitse

Orde, 1857), maar dit lijkt mij een detail
zonder veel betekenis. Op de zegelfoto
is het ook niet aanmerkelijk.

In het licht van het bovengesande
lijkt het mij gewensd, dat het
Gemeente-bestuur van Oemerik bij
de Hoge Raad van Adel, wijsigend
van het gemeentewapen aandracht,
waardoor de historische kleuren
hersteld en de heraldische fout
vermeden wordt.

Worrichoven, Jan. 1947. J. P. G. G. G.

GEMEENTE
GEMERT

HOGE RAAD VAN ADEL

ingek. 29 JAN. 1976

nr. 74/358-33.

Aan de Hoge Raad van Adel,
Zeestraat 71b,
's-Gravenhage.

Uw kenmerk
74/358-33

Uw brief van
10 dec 1974

Ons kenmerk
A 1899/349.

Datum
30 januari 1976

Onderwerp: gemeentewapen

Naar aanleiding van uw bovenaangehaald schrijven, houdende een verzoek om ons standpunt te willen bepalen ten aanzien van een eventuele wijziging van het gemeentewapen, delen wij u mede, dat wij volgens uw aanwijzing allereerst nog een onderzoek hebben laten instellen naar mogelijke nieuwe gegevens betreffende vorm en kleur van het gemeentewapen.

Hierbij is gebleken dat de Schepenbank te Gemert voor de zegeling van haar akten reeds in de 15e eeuw gebruik maakte van een zegel, dat identiek is met het zegel, waarvan de secretaris u eerder een afdruk heeft toegezonden. Het veld in het zegel, omsloten door de binnenring van de legende, is eveneens ruitvormig gearceerd met in iedere ruit enige stippen.

De zegels, in bruine was, waarop hier bedoeld wordt, zijn bevestigd aan de charters van de Schepenbank te Gemert betreffende de verkoop van een erfcijs d.d. 4 januari 1453, de overdracht van erfpachten, d.d. 28 mei 1488 en 22 december 1488, en de overdracht van een recht op een hoeve te Handel (gemeente Gemert) d.d. 3 november 1496. Deze charters zijn aanwezig in het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch onder de signatuur O.B. resp. nr. 297, 199B, 132B en 188.

Een foto van een dezer zegels sluiten wij als bijlage I hierbij in.

Een gelijk zegel komt ook voor aan door de schepenbank afgegeven borgbrieven d.d. 11 juni 1794 en 16 april 1795, berustende in het oud-archief der gemeente Oss onder de signatuur nr. 410, alsmede aan een afgegeven ontlastbrief aanwezig in het archief te Helmond d.d. 22 juli 1796 onder de signatuur A 372.

Bijgevolg hebben wij redenen om aan te nemen, dat het bestuur van de gemeente ook na de inval van de Fransen in 1794/95 het gebruik van het zegel, zoals dat tijdens de aanwezigheid der Duitse Orde gebruikelijk was, voor de bekrachtiging van beslissingen en rechtsbepalingen gecontinueerd heeft. In dit licht gesteld hechten wij grote waarde aan de uitspraak van de burgemeester van Gemert in zijn aan u gericht schrijven d.d. 17 maart 1815 waar hij verklaart dat de gemeente sedert onheugelijke tijden een wapen heeft gehad "zijnde een wit kruis met eenen adelaar in een wit of zilveren velt in het midden op een gouden grond".

Aan deze verklaring van de burgemeester hechten wij zeer, eerstens omdat die werd afgelegd betrekkelijk kort na de inval der Fransen (waarbij de Duitse Orde uit Gemert werd verdreven) en bovendien ook omdat daarin naast een bevestiging van de vormgeving van het zegel vooreerst een aanduiding van de kleur van het wapen voorkomt, alsmede de tijdsaanduiding: "sinds onheugelijke tijden", wat aangaande de vorm van het zegel althans in overeenstemming is met onze bevindingen.

Voorzover de burgemeester zijn uitspraak niet zou hebben gedaan uit hoofde van eigen wetenschap, zo zal hij zeker nog leden of functionarissen van het voormalig bestuur der gemeente ten tijde van de Duitse Orde, alhier, van vóór de Franse overheersing, hebben kunnen raadplegen en wellicht ook geraadpleegd hebben.

Ingaande op uw onderstelling, dat de stippen in de arcering van het veld er mogelijk toe geleid hebben, dat dit in 1815 goud geworden is, mogen wij uw aandacht vestigen op de studie, getiteld "De Brabantsche beelden en teekens van recht", door Dr. G.P.W.A.Smit, eertijds rijksarchivaris te 's-Hertogenbosch (uitgegeven 1957, M.Nijhoff, 's-Gravenhage).

In zijn studie wijdt de schrijver een beschouwing aan de vraag in hoeverre cirkelvormige vlakken, welke op een zegel, in het bijzonder door een ruitvormige arcering, te onderscheiden zijn te herleiden zijn tot "de schijf" en als identiek te beschouwen zijn met de gouden schijf, beladen met het losse zilveren gelijkarmige kruis, die Keizer Hendrik II in de linkerhand gevoerd heeft en een teken van justitie beduidde, althans niet van heerlijkheid in het algemeen.

Wij sluiten geenszins het vermoeden uit dat de arcering in het zegel - zoals de schrijver aanneemt - een opzettelijke verzinnebeelding van de schijf zou kunnen betekenen (pag. 147 e.v.).

Na ampele overweging achten wij het op historische gronden niet verantwoord het initiatief te nemen voor een voorstel tot wijziging van het gemeentewapen.

Doch ook om gevoels- en praktische redenen hebben wij bedenkingen, omdat het wapen in zijn huidige vorm en kleurstelling verwerkt is in het maritiem wapen van de mijnenveger "Gemert" der Koninklijke

-3-

Marine (zie bijlage II), en ook voorkomt op de oorkonden welke in de laatste decennia door het gemeentebestuur zijn uitgegeven bij bijzondere gelegenheden, onder meer bij het verlenen van het ereburgerschap dezer gemeente; op de daarbij behorende, uitgereikte erepenningen is het wapen eveneens afgebeeld, waarbij het goud en zilver op de in de heraldiek gebruikelijke wijze zijn aangeduid, evenals op het zilveren onderscheidings-teken, dat door de burgemeester tijdens de bij de wet omschreven ambtsverplichtingen gedragen wordt.

Verder treffen wij het gemeentewapen in goud en zilver aan op de kostbaar uitgevoerde gilde-banier, van het St. Antoniusgilde en op de standaard van de kornet van het St. Jorisgilde.

Deze standaard is een getrouwe copie van de eertijds gevoerde standaard, welke door de tand des tijds verloren is gegaan.

De datering van deze oude standaard, welke volgens verklaring van oude gildeleden van generatie op generatie is doorgegeven, is helaas niet meer vast te stellen.

Beide zeer oude gilden staan bij de bevolking en bij de Federatie van de Noordbrabantse gilden in hoog aanzien.

Naar het ons voorkomt zouden beidendoor een wijziging van het wapen in hun gevoelens voor behoud van tradities pijnlijk getroffen worden.

Resumerende mogen wij u tot besluit verzoeken aan de Minister van Binnenlandse Zaken thans een gunstig advies te willen uitbrengen betreffende onze aanvraag d.d. 19 augustus 1974 om aan het wapen dezer gemeente een kroon toe te voegen.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN GEMERT,
De secretaris, De burgemeester,

R. Secr

T. ML

Wij Juliana, bij de gratie Gods,
Koningin der Nederlanden,
Prinses van Oranje-Nassau, enz, enz, enz.

14 FEBRUARI 1976

No. 42.

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken van 11 februari 1976, nr. B76/440, Directie Binnenlands Bestuur, Afdeling Wetgeving en Bestuurszaken;

Gezien het verzoek van Burgemeester en wethouders van Gemert van 19 augustus 1974, kenmerk A 1899/3928, tot het verkrijgen van een kroon boven het wapen van die gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van 24 december 1814, nr. 32 en het Koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. nr. 181;

De Hoge Raad van Adel gehoord;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Met intrekking van het besluit van de Hoge Raad van Adel van 16 juli 1817, waarbij het wapen der gemeente Gemert bevestigd werd, aan de gemeente Gemert een nieuw wapen te verlenen, waarvan de beschrijving luidt als volgt:

"In goud een kruis van zilver; een hartschild van zilver met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

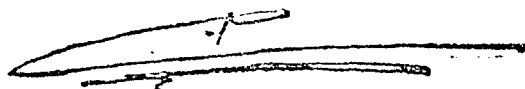
Soestdijk, 14 februari 1976

(get.) J U L I A N A

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

(get.) DE GAAY FORTMAN

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
HET HOOFD POST- EN ARCHIEFZAKEN VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

Gelet op het Koninklijk besluit van 14 februari 1976, nr 42,

VERKLAART,

dat daarbij aan de gemeente Gemert verleend is het onderstaande wapen,

waarvan de beschrijving luidt als volgt:

*In goud een kruis van zilver; een hartschild
van zilver met een adelaar van sable.*

*Het schild gedekt met een gouden kroon
van drie bladeren en twee parels.*

Gedaan te 's-Gravenhage, 23 april 1976.

DE HOGE RAAD VAN ADEL

W. van Balkom

voorzitter

A. van der

secretaris

GEMEENTE GEMERT

Bij Koninklijk Besluit van 14 februari 1976, nr. 42, werd aan de gemeente Gemert een nieuw wapen verleend, waarvan de beschrijving luidt als volgt:

"In goud een kruis van zilver; een hartschild van zilver met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Uw kenmerk:

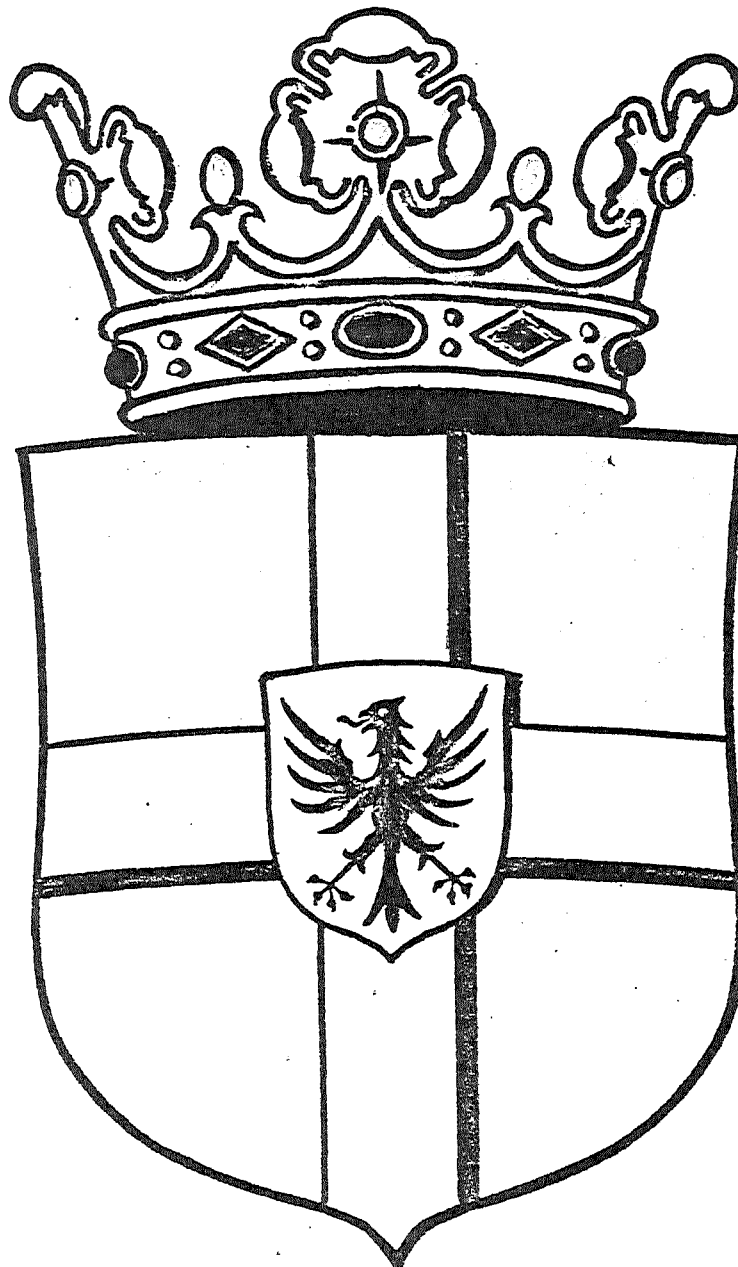
Uw brief van:

Ons kenmerk:

GEMERT,

Datum:

Onderwerp:

R.

T.

W.A.van Ham
p/a postbus 35
4600 AA Bergen op Zoom

Beste Leo,

Naar aanleiding van eerdere afspraken doe ik je hierbij toekomen een rapportje over het wapen van Gemert.

Als je het gemeentebestuur conform wilt benaderen, adviseer ik je, de cursief ingevoegde raadgevingen te volgen. Daarna zal ik de commissie voor wapen- en vlaggenkunde inlichten, die dan adhesie aan onze activiteiten kan betonen.

Mochten we in de toekomst tot publicatie beslissen, dan zullen wij daarover, gezien ons beider aandeel, wel nader afspreken.

Nota verdient nog, dat ik van 10 juni t/m 4 juli met vakantie zal zijn.

Met vriendelijke groeten, en succes wensend,

(Willem van Ham).

Het wapen van een ridderlijke orde vereeuwigd als gemeentewapen van Gemert

Het gemeentewapen van Gemert vormt een merkwaardige verschijning temidden van de wapens in de provincie Noord-Brabant en ver daarbuiten. Immers: de combinatie van een kruis met als hartschild een adelaars-wapen treft men onder de landelijke wapens zelden aan. Bovendien, en dat is het meest opvallend, het geheel is in strijd met een van de (meestal als fundamenteel) beschouwde regels van de heraldiek : geen kleur op kleur en geen metaal op metaal. In dit geval is het metaal van het kruis (zilver) op het metaal van het veld (goud) geplaatst. Sommigen uiten hun mening over dit wapen op ongezouten wijze ¹⁾.

Hoe het ook zij: op 16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel de gemeente Gemert in het bezit van een wapen, op het diploma omschreven als: "zijnde van goud, beladen met een kruis van zilver, en abijsme een schild van zilver, beladen met een opstijgenden arend van sabel".

De herziening van het wapen bij Koninklijk Besluit van 14 februari 1976 nr.42 had slechts als gevolg, dat een kroon op het schild werd geplaatst: "In goud een kruis van zilver; een hartschild van zilver met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels". Dat de correctie niet ingrijpender van aard was, was mede een gevolg van de opinie van het toenmalige gemeentebestuur, dat in een schrijven van 30 januari 1976 aan de Hoge Raad van Adel een aantal motieven aanhaalde, waarom het wapenschild ongewijzigd diende te blijven. Op enige van die motieven wordt hierna verder ingegaan ²⁾.

Het uiterlijk van het Gemertse wapen wordt slechts verklaarbaar, wanneer men weet, dat de gemeente tot het einde van het ancien régime een vrije rijksheerlijkheid vormde, bestuurd door een schepbank, benoemd door de ter plaatse gevestigde commanderij van de Duitse Orde.

Hier in het kort nader in te gaan op hoe en wanneer de Orde te Gemert zijn gezag vestigde.

De kentekens van de Duitse orde

Over de symboliek van de Duitse orde bestaan enige publicaties, waaraan het navolgende kan worden ontleend:

De kleding. In de dertiende eeuw bestond deze in hoofdzaak uit een witte mantel, waarop een eenvoudig zwart kruis, soms -in later tijden meestal- breedarmig afgebeeld, dat wil zeggen, dat de uiteinden van het kruis een boogvormige verbreding verto-

1. Archief Hoge Raad van Adel, memo van J.L.van der Gouw, Voorschoten, januari 1947. Deze noemt het wapen een heraldische blunder.

2. Archief Hoge Raad van Adel, dossier Gemert, nr.74/358-33.

nen ³⁾).

De banier. Deze komt voor op afbeeldingen sinds de veertiende eeuw. Hij bestond uit een rechthoekig wit doek (soms aan de bovenzijde van een smalle, strookvormige verlenging voorzien), waarop een eenvoudig zwart kruis was geplaatst ⁴⁾ .

Het wapen. Dit komt eveneens sinds de veertiende eeuw voor als: op een zilveren veld een zwart, doorgaand kruis. De hoogste functionaris van de orde, de Hoogmeester, voerde dit wapen sinds het begin van de veertiende eeuw met een hartschild van goud, waarop een enkelkoppige, zwarte rijksadelaar. Aan het einde van die eeuw is het zwarte kruis beladen met een gouden krukkenkruis, waaroverheen het genoemde hartschild. Nadien is het krukkenkruis nog veranderd in een leliekruis ⁵⁾).

De kentekens van Gemert

Het zegel. Het zegel van de schepenen van de commanderij van Gemert is voor het eerst bekend van een afdruk uit het tweede kwart van de veertiende eeuw ⁶⁾. Die vertoont op een versierd zegelveld een glad kruis, waarop een schild met een ééncoppige adelaar. Het zegel is, kennelijk in de achttiende eeuw, vervangen door een zegel met een vrijwel identieke afbeelding; rond het kruis en het schild is echter een smalle zoom aangebracht ⁷⁾.

Onderzocht dient te worden, of het door Brokken en Lindemann onder 1332 maart 17 genoemde zegel inderdaad een zegel van de schepenen is.

In het veertiende-eeuwse schependomszegel vinden we de kentekens van de hoogmeester uit het begin van de veertiende eeuw terug. Dat de commanderijen, die hun gezagspositie aan de orde ontleenden, deze kentekens mochten voeren blijkt uit het zegel van de commanderij van Elbing (thans Elblag in Polen) uit 1310 ⁸⁾. Men lette er op, dat de schepenen van Gemert niet het wapen van de hoogmeester voerden, maar zijn **kentekens**: het kruis zonder schild in het zegelveld met het adelaarsschild op de kruising van de balken. Verrassend is de overeenkomst met het zegel van de

3. O. Neubecker, "Deutschritterorden", *Reallexikon Deutscher Kunstgeschichte* (Stuttgart, 1954) kol. 1320-1321.

4. Neubecker "Deutschritterorden", kol. 1321-1322.

5. G.A. Seyler, *J. Siebmacher's Wappenbuch*, I afd. 5, I. "Bisthümer und Klöster" (Nürnberg, 1881) 29.

6. Archief van de kommanderij van Gemert, inv.nr.60, reg.nr.17.

7. Afgebeeld in de inventaris van het gemeente-archief van Gemert door L.C.J.M. Rouppe van der Voort (Gemert, 1963) tegenover blz.88.

8. G.A. Seyler, "Bisthümer und Klöster" 29.

commandeur uit 1366, dat op een vierlob met doorgestoken ruit het adelaarsschild vertoont ⁹⁾

Het zou wellicht de moeite lonen te onderzoeken, of alle commandeurs van Gemert een adelaarsschild hebben gevoerd.

Het wapen. Een wapen voor Gemert komt pas laat voor. Bekend is de afbeelding van het kasteel in de plaatwerken van Jacob Le Roy. Links bovenaan is een zilveren schild afgebeeld, met daarop het sinds 1606 door een zilveren rand of zoom omgeven zwarte ordekrus met bijzonder breedarmige uiteinden of "Tatzen". In die vorm bestaat het thans nog als het IJzeren Kruis, een bekende Duitse militaire onderscheiding; tevens in gestyleerde vorm op voer- en vliegtuigen van de Duitse Bundeswehr ¹⁰⁾.

Van een werkelijk gemeentewapen kan pas sprake zijn, als de nieuwe koning der Nederlanden in 1815 het voorschrift uitvaardigt om alle wapens van gemeenten te doen registreren. De burgemeester liet een zekere Is.As. van der Marck te Grave een "afteekening van het Waapen van Gemert, zijnde een wit of zilver kruis, met een adelaar in een wit of zilver velt, in het midden, op een gouden grond" vervaardigen. Exemplaren daarvan werden zowel aan de goeverneur van de provincie [Noord-]Brabant als aan de Hoge Raad van Adel verzonden ¹¹⁾. Deze bevestigde daarop in 1817 de gemeente in het boven omschreven wapen.

De vlag. In de middeleeuwen (en lang daarna ?) voerden de commanderijen van de Duitse Orde de witte banier met het zwarte kruis. De commanderij Gemert zal hierop wel geen uitzondering hebben gevormd ¹²⁾. Na het instorten van het oude bestel in 1794 duurde het tot 1935, eer er een lokale (defileer)vlag boven Gemert wapperde. Deze was er een van het model, dat toen door de jubilerende stad 's-Hertogenbosch aan alle Noord-Brabantse gemeenten was aangeboden. De vlag was vierkant en bestond uit rood-witte blokken, waarbij de vier bovenaan de stok waren vervangen door een vierkant met daarin een afbeelding van de tekens uit het gemeentewapen.

In 1984 werd op voorstel van burgemeester en wethouders, naar ontwerp van de gemeentearchivaris, door de gemeenteraad een

-
9. Afgebeeld in H.M.Brokken en W.M.Lindemann, *Inventaris van het archief van de kommanderij van de Duitse Orde te Gemert* ('s-Hertogenbosch, 1977) tegenover bladzijde 346.
 10. J.Le Roy, *Groot Werreldlyk Tooneel des Hertogdoms van Brabant, Vierde Boek. Behelzende de Stad 's-Hertogenbosch en derzelve Meyerey* ('s-Gravenhage, 1730); O.Neubecker, "Deutschritterorden", kol.1324; A.Friedel, *Deutsche Staatssymbole* (Frankfurt a.M., 1968) 65,98.

11. Archief van de Hoge Raad van Adel, dossier Gemert, brieven van 15 en 17 maart 1815.

12. S.Ekdahl, *Die Banderia Prutenorum des Jan Dlugosz- eine Quelle zur Schlacht bei Tannenberg 1410* (Göttingen, 1976) 24.

vlag ingesteld, waarvan de beschrijving luidt: "een witte vlag met een zwart kruis, waarvan de breedte der armen gelijk is aan 1/4 van de hoogte van de vlag, het broektopvierkant geel met een zwarte adelaar". De hoogte van de vlag verhoudt zich tot de lengte als 2 : 3. Wat het ontwerp betreft, dit noemden burgemeester en wethouders een "subjectieve inschatting van historische invloeden". Het college ging niet in op bezwaren, die voortvloeiden uit het feit, dat eertijds aan de gemeente een luxe uitvoering van het wapen in de vorm van een banier was geschonken. Als motief werd aangevoerd, dat een banier een afbeelding vormt van een wapen op een ondergrond van vierkante vorm en dat een vlag geheel iets anders is ¹³).

Conclusies.

Sinds 1984 bestaat dus de vreemde situatie, dat enerzijds duidelijk is gekozen voor vlag, waarop de middeleeuwse kentekens van de Duitse Orde in de historische juiste kleuren zijn opgenomen, terwijl anderzijds het gemeentewapen daarvan sterk blijft afwijken, zowel wat de kleur van het wapenschild, van het daarop geplaatste kruis als wat het hartschild met de adelaar betreft. Het is evident, dat deze dubbelzinnigheid correctie verdient.

Beschouwen we de wijze, waarop het gemeentewapen in 1815-1817 tot stand kwam en die, waarop dit in 1976 in feite werd vernieuwd, dan stuiten we enerzijds op het vraagstuk, waarom in 1815 voor de genoemde metalen werd gekozen en anderzijds op de voornamelijk emotionele argumenten waarom deze in 1976 werden gehandhaafd.

Genoemde Van der Marck was kennelijk een tekenaar, die in opdracht van de gemeente Gemert een nettekening naar het zegel vervaardigde. Waarom het zegelveld goud werd gekleurd blijft onduidelijk : misschien nam hij aan, dat de puntjes, die onderdeel uitmaken van de versiering van het zegelveld, de heraldische kleur goud zouden voorstellen. Deze lineaire weergave voor goud bestond in de middeleeuwen nog niet. Meer voor de hand schijnt de kleur zilver te liggen voor het schild met de adelaar. Het koninkrijk Pruisen was juist in die dagen, na de val van Napoleon, in duidelijke opmars. Het Rijnland, hemelsbreed niet zo ver van Grave en Gemert gelegen, was door het Congres van Wenen aan dit rijk toegewezen. Welnu : het wapen van het stamland Pruisen vertoont in zilver een zwarte adelaar.

In 1976 waren de wapenkleuren al bijna 150 jaar door de gemeente gevoerd. Burgemeester en wethouders gebruikten in hun brief aan de Hoge Raad van Adel als eerste argument, dat in 1815 de Franse omwenteling, waardoor het gezag van de Duitse orde in Gemert verdween, nog slechts korte tijd geleden [maar toch al meer dan twintig jaar tevoren, v.H.] was gebeurd. Hierom konden er toen nog leden of functionarissen van het voormalig bestuur in leven geweest zijn die de juiste wapen-kleuren kenden en zouden deze aan de burgemeester hebben kunnen mededelen. Het valt dan wel op, dat van die consultatie uit de stukken niets blijkt.

Vervolgens wordt in de brief een beroep gedaan op het standaardwerk van J.P.W.A. Smit, waarin een ruitvormig gearceerd zegelveld als identiek zou zijn beschouwd met een gouden schijf

13. Voorstel van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad, 25 september 1984

14). Raadpleegt men het genoemde werk, dan ziet men, dat hier een kenteken van keizer Hendrik II wordt besproken. Deze keizer regeerde van 1002 tot 1024. Hiermee zijn we ver van de Duitse Orde (die toen nog niet bestond) en van het dorp Gemert. Het aanhalen van Smit's werk (afgezien van de objectieve waarde daarvan) kan echter in dit geval als volkomen niet ter zake worden beschouwd. Immers, het ging de auteur om beelden en tekens, die tot 1267 in het hertogdom Brabant gevoerd werden. De kentekens van de Duitse Orde als zodanig waren hierbij in het geheel niet in het geding. Reeds in de door hem behandelde periode signaleerde Smit "vereenvoudiging door schematisering" en "versiering door overwaardeering" ¹⁵⁾. Hoe zal hij dan over een veertiende-eeuws schepenzegel hebben gedacht?

Vervolgens voerde het college gevoels- en praktische argumenten aan. Tot de praktische behoorden redenen als: de afbeelding op een marine-embleem (de mijnenveger "Gemert"), de "oorkonden" die bij het verlenen van ereburgerschap uitgereikt waren en de heraldische arceringen volgens de bestaande wapoenkleuren- en metalen op de erepenningen en op het onderscheidingsteken van de burgemeester. Men kan hier tegen in brengen, dat deze zaken hun innerlijke waarde ontleen aan de verdienste van degenen, die onderscheiden worden en aan het eerbetoon, dat de gemeenteschap Gemert deze personen brengt door de verlening en uitreiking: wel nu, op dat moment heeft het gemeentewapen uiteraard de dan geldende vorm. Een latere wijziging van het wapen verandert niets aan de morele en historische waarde van de verleende onderscheiding.

Als gevoelsargument werd vervolgens aangedragen, dat het wapen voorkomt op de kentekens van de schuttersgilden, die "door een wijziging van het wapen in hun gevoelens voor behoud van tradities pijnlijk getroffen [zouden] worden". Met dergelijke argumenten kan men iedere verandering onmogelijk maken. Als tegenargument geldt hetzelfde als bij het voorgaande: de afbeelding van een wapen kan als zinvol gelden, zolang het door de gemeenschap als juist wordt aanvaard en een latere herziening op grond van deugdelijke argumenten mag daarom niet achterwege blijven.

Resumerend meen ik te mogen stellen, dat niets het gemeentebestuur van Gemert hoeft te belemmeren om door een herziening van het gemeentewapen de historische kleuren en vormen te herstellen. Hierna kan de omschrijving daarvan luiden als volgt:

In zilver een kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

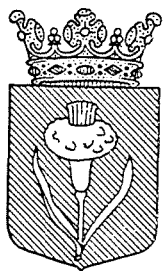
Heralda.1

14. J.P.W.A.Smit, *De Brabantsche beelden en teekens van recht* ('s-Gravenhage, 1957) 147 e.v.

15. Smit, *Beelden en teekens*, 240 e.v.

95 (1978)

van het veld van het wapen: sinopel. Het is echter niet gelukt de bloem te determineren; in verband met de kleur van het veld is deze daarom van zilver afgebeeld. Mogelijk dat een botanicus nog eens met een suggestie komt om welk soort het hier gaat!

Bij Koninklijk Besluit van 22 januari 1976, nr. 6, is aan de polder Bloemendaal, gevestigd te Waddinxveen, een wapen verleend, waarvan de omschrijving luidt: „In sinopel een bloem aan een steel met twee bladeren van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee maal drie parels.”

O. SCHUTTE.

Het gewijzigde wapen van de gemeente Noordwijkerhout.

De gemeente Noordwijkerhout wenste haar wapen te gaan sieren met een kroon. Daarom is bij Koninklijk Besluit van 10 februari 1976, nr. 19, — met intrekking van het besluit van de Hoge Raad van Adel van 24 juli 1816 — aan de gemeente een wapen verleend, waarvan de omschrijving luidt: „In azuur een leeuw van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.”

O. SCHUTTE.

Het gewijzigde wapen van de gemeente Gemert.

De gemeente Gemert wenste haar wapen te gaan sieren met een kroon. Daarom is bij Koninklijk Besluit van 14 februari 1976, nr. 42, — met intrekking van het besluit van de Hoge Raad van Adel van 16 juli 1817 — aan de gemeente een wapen verleend, waarvan de omschrijving luidt: „In goud een kruis van zilver; een hartschild van zilver met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.”

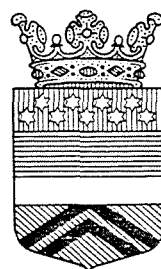
In verband met het tot stand komen van dit Koninklijk Besluit is een onderzoek ingesteld naar de herkomst van de onheraldische kleuren- of liever metalencombinatie in dit wapen. Op het eerste gezicht is reeds duidelijk, dat het wapen zijn oorsprong zal hebben ontleend aan de commanderij Gemert van het Duitse Huis, behorend tot de balije Germania inferior of Biezen. De hoogmeesters van de Orde voerden het wapen van Gemert, maar dan het kruis sabel op zilver en het hartschild goud met een adelaar van sabel (het Duitse Rijk) en bovendien de armen van het kruis beladen met een krukkenkruis, een Jeruzalemskruis, een leliekruis of vier scepters van goud. De oudst bekende afbeelding van het wapen van Gemert komt voor op een zegel aan een charter van 4 januari 1433 (Rijksarchief in Noord-Brabant, O.B. nr. 297): daar is het veld gearceerd met ruiten, waarin stippen. Bij zijn schrijven aan de Hoge Raad van Adel van 17 maart 1815 berichtte de burgemeester van Gemert, dat de gemeente sedert onheugelijke tijden een wapen heeft gehad „zijnde een wit kruis met eenen adelaar in een wit of zilveren veld in het midden op een gouden grond”. De gemeente gaf er de voorkeur aan de traditioneel door de gemeente gevoerde kleuren te handhaven.

O. SCHUTTE.

Het wapen van het waterschap De Eem.

Het met ingang van 1 januari 1972 opgerichte waterschap De Eem, groot 15.000 ha., is samengesteld uit de water-

schappen Beoosten de Eem (ruim 4900 ha gekomen door naamswijziging uit het h van de Bunschoter Veen en Veldendijk), (ruim 3600 ha.), 't Hogeland (ruim 21 ha de Pijnenburger Grift (tezamen 3400 ha.) stellende delen had alleen de Bunschoter dijk bij besluit van de Hoge Raad van Adel v een wapen bevestigd gekregen, hetwelk bij waarnemend secretaris-generaal van het d Algemeene Zaken van 10 augustus 1942, n verleend werd aan het waterschap Beoste wapen komt reeds voor op de „Kaarte van Eemlandsche Laage Landen etc., anno 1666 de herkomst, eventueel van onderdelen ervan, zoek is ingesteld, heeft dit niet tot enig resu omschrijving van het wapen, zoals dit bij K

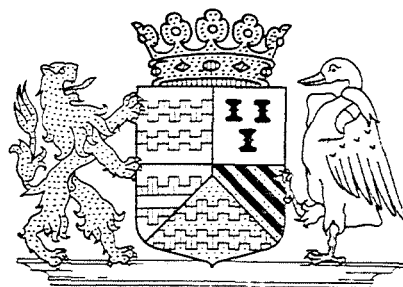

van 15 maart 1976, nr. 5, v zo nauwkeurig mogelijk de 1666, die daarom enigszins latere omschrijvingen: deze sneden van azuur en sinop doorsnijdingslijn een dwarsl het sinopel beladen met tv sabel; een schildhoofd van zespuntige sterren van zilve en vijf. Het schild gedekt kroon van drie bladeren en

Het wapen van het waterschap De Vijff

Met ingang van 1 januari 1973 werden raadschap De Vijfherenlanden en de vers hoogheemraadschap gelegen polders opgehe waterschap De Vijfherenlanden opgericht. heemraadschap was bij besluit van de Hoge van 14 juli 1819 een wapen bevestigd, zij h houders, die wel op een 18de eeuwse grav die in 1819 tot voorbeeld diende, toen niet officieus voerde het hoogheemraadschap d

Dit zelfde wapen werd bij Koninklijk Besl 1976, nr. 11, aan het waterschap De Vijff leend; de omschrijving ervan luidt: „Gev zilver twee aan weerszijden (lees: beurtelin dwarsbalken van keel; II in zilver drie zuile in zilver twee dwarsbalken van keel, de t bovenzijde, de onderste aan de onderzijde g goud drie schuinbalken van sabel; een punt, r

het mic schild. twee be teelde d keel. He met een van vijf houden leeuw va en gena links doc bekt en g

TELEFOONNUMMER GEWIJZIGD
(04923) 4049; B.G.G. 2727

GEMEENTE GEMERT

Onderwerp: foto's schepenzegel Gemert

Gemert, 24 maart 1986
Nr. 1096

Uw brief van

Uw kenmerk

Gemeentearchief,
Postbus 83,
Gemert

Aan het Gemeentearchief
t.a.v. de heer W. van Ham
Sint Annastraat 6
4611 TN BERGEN OP ZOOM.-

Beste Willem,

Bijgaand de beloofde foto's van het schepenzegel van Gemert, zoals dat voorkomt aan de charters, die zich in het archief van de Kommanderij van de Duitse Orde ten rijksarchief van Den Bosch bevinden.

Mag ik je vragen de kosten van f 6,-- over te maken op mijn persoonlijke postrekening 429367. De afdruken mogen dan wel wat duur zijn; het zijn handafdrukken. Ik hoop, dat je ermee voortkunt.

Hartelijk gegroet van je collega in Gemert,

Leo C.J.M. Rouppe van der Voort.

R.

T.